Германські мови

УДК 811.111 : 81'1-26'37 : 165.12] : 82-31 Хейлі

Посохова А. В.

старший викладач кафедри

іноземних мов та культури фахового мовлення

кандидат філологічних наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ ДАЛЕКОЇ І КРАЙНЬОЇ ПЕРИФЕРІЇ ГОЛОВНОГО КОНЦЕПТУ *AIRPORT* В РОМАНІ А. ХЕЙЛІ «АЕРОПОРТ»

Стаття присвячена дослідженню структурно-семантичних особливостей вербалізації концептів TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT , PASSENGER PODS головного концепту AIRPORT в романі А. Хейлі «Аеропорт». Концепт AIRPORT розглядається як складне ментальне утворення у єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Про визначальну роль концепту AIRPORT у структурі твору свідчить і винесення лексеми «airport» у назву роману. Образ аеропорту є конкретизованим. Ім’я концепту AIRPORT представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене за рахунок введення власної назви міжнародного аеропорту. Образна інтерпретація концепту AIRPORT у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише за рахунок введення у номінативне поле концепту фахової і термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння. Положення щодо польової структури організації змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей

концепт формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності в сфері авіаперевезень, а, відтак, концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу. Далека периферія представлена в романі похідними концептами третього рівня TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, а крайня периферія або зона суміжних концептів концептом PASSENGER PODS. Запропоновано аналіз змісту структури концептів та когнітивну модель їх представлення у відповідному художньо-літературному творі. Мовна база актуалізації концепту TERMINAL/ТЕРМІНАЛ у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об'єкту аеропорту, коло послуг, що надаються, та особливості функціонування. Концепт PASSENGER PODS поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними.

Ключові слова: концепт, когнітивна модель, концептуальний простір роману, номінативне поле, польова структура.

Постановка проблеми. Концепт AIRPORT розглядається як складне ментальне утворення у єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Про визначальну роль концепту AIRPORT у структурі твору свідчить і винесення лексеми «airport» у назву роману. Образ аеропорту є конкретизованим. Ім'я концепту AIRPORT представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене за рахунок введення власної назви міжнародного аеропорту. Образна інтерпретація концепту AIRPORT у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише за рахунок введення у номінативне поле концепту фахової і термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння. Положення щодо польової структури організації змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що є

фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності в сфері авіаперевезень, а, відтак, концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу. Далека периферія представлена похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, а крайня периферія або зона суміжних концептів концептом PASSENGER PODS (рисунок 1).

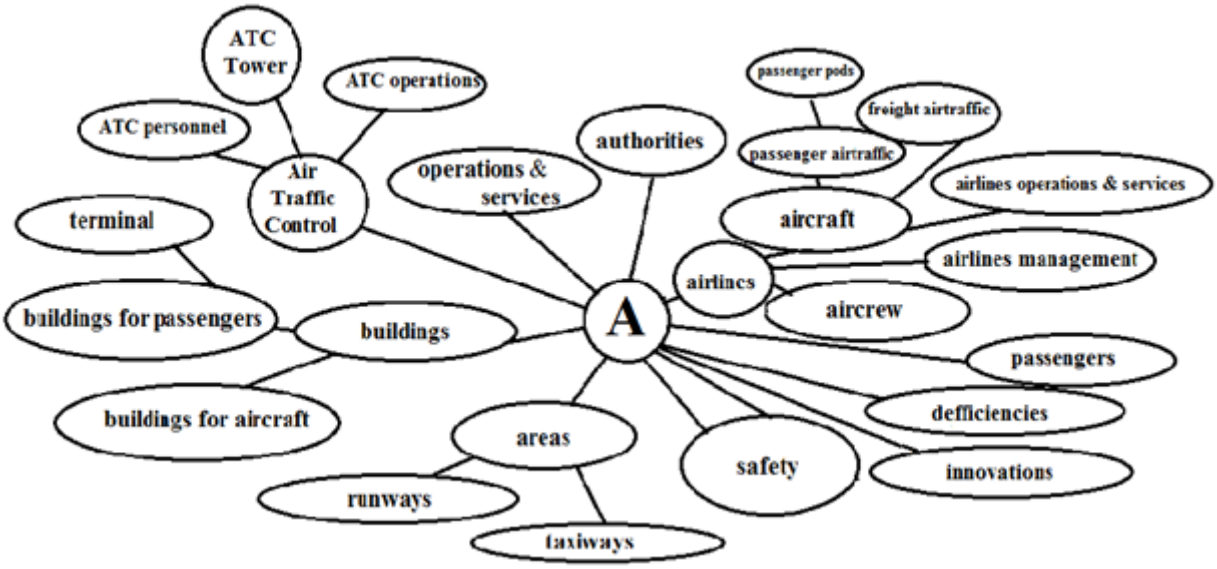

Рис. 1: Модель структури змісту концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню природи концептів та вербальних засобів їх актуалізації присвячені лінгвокогнітивні дослідження таких вчених, як: Н.Д. Арутюнової [1], А. Вежбицької [2], С.Г. Воркачова, О.С. Кубрякової [4], А.Н. Приходька [6], З.Д. Попової та І.А. Стєрніна [5]. Дослідниця творчості А. Хейлі К. О. Керер доводить, що концептосфера “професійна діяльність” належить до числа базових, що відзначаються універсальними складовими. Концептосфера “професійна діяльність” кваліфікується дослідницею як відкрита система лінгвокультурних концептів, що відображає професійно-культурні цінності

через стереотипізований образ професіонала. К. О. Керер аналізує концепт як польове утворення, що складається із кількох шарів, кожен з яких має своє значення: 1) перший шар – ядро, яке виражено словом-ім'ям концепту; 2) другий шар – базові ознаки; 3) третій шар – периферія, яку презентують лінгвокультурі конотації [3]. Такий класичний підхід до аналізу структури концепту надав нам можливість виділити ядро концепту АЕРОПОРТ як найяскравіший образ, його приядерну зону з найбільш важливими та виразними асоціаціями. Проте, лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту в романі А. Хейлі "Airport" вперше стають предметом дослідження.

Постановка завдання. Мовні значення утворюються на основі відповідних концептів, які за своєю природою є універсальними [8, с. 107]. Для нашого дослідження актуальним є визначення концепту О. Соломоник як абстрактного наукового поняття, сформованого на основі конкретного життєвого поняття [7, с. 412]. Головною метою цієї роботи є прослідкувати особливості експлікації похідних концептів третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, та концепту крайньої периферії PASSENGER PODS головного концепту AIRPORT в романі А. Хейлі «Аеропорт» як відображення фрагменту професійного світу.

Виклад основного матеріалу. Мовна база актуалізації концепту TERMINAL/ТЕРМІНАЛ у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об'єкту аеропорту, коло послуг, що надаються, та особливості функціонування:

1) номінація – *the main passenger terminal, the terminal;*

2) місце знаходження – *at Lincoln International*;

3) структура – *waiting areas, the passenger area, service facilities, concourses;*

4) уточнення характеристик структурних одиниць:

(а) обставина *on the lower concourse* вказує на те, що термінал має кілька поверхів;

(б) додаткова інформація про заклади харчування, що працюють у терміналі – *six specialty restaurants ranged from a gourmet dining room to a grab-it-and-run hot dog counter; bars* – вражає і кількістю: шість закладів харчування, і діапазоном від закладу для гурманів *(a gourmet dining room)* до простої стійки з хотдогами, де можна швидко їх придбати та бігти далі (a *grab-it-and-run hot dog counter);* додаткова інформація про наявність ресторану для гурманів посилюється уточненням про вишуканий посуд і розумні ціни – *a gourmet dining room, with gold-edged china and matching prices;* бари також на різні смаки: від барів із затишним приглушеним освітленням *(cozily darkened)* до барних стійок із яскравим неоновим освітленням *(stand-up and neon lit);*

5) визначення цільової групи користувачів послуг терміналу – *travelers and visitors* – вказує на те, що послугами користуються і пасажири, і мешканці міста/відвідувачі;

6) перелік послуг, що надаються пасажирам вражає – не виходячи з терміналу пасажир може в очікуванні свого рейсу пройтись по магазинах, відпочити в готелі, сходити в баню, прийняти масаж, відвідати перукарню, привести до ладу свій одяг і взуття: *While waiting for a flight, and without ever leaving the terminal, a visitor could shop, rent a room and bed, and take a steam bath with massage, have his hair cut, suit pressed, shoes shined;*

7) оціночні характеристики:

(а) вислів *thronged concourses* вказує не лише на переповненість залів терміналу, але й на те, що місця всім вистачає і що послуги аеропорту користуються попитом;

(б) означення у виразі *elegant waiting areas* підкреслює зовнішню привабливість і стильність оздоблення залів очікування терміналу;

(в) словосполучення *concourses adjoining <…> waiting areas* підкреслює продуманість і зручність розташування приміщень терміналу, в якому різні зали *(concourses)* сполучуються із залами/зонами очікування *(waiting areas);*

(г) визначення архітектурної характеристики терміналу як великого, просторого та розкішного приміщення на основі введення лише одного означення *spacious,* що має два основних значення: 1) великий, просторий; 2) чудовий, розкішний: *the terminal was impressively spacious* – прислівник (*impressively*/вражаюче) влучно доповнює цю характеристику;

(д) підкреслення вартісних характеристик: розкішні приміщення, що зручно розташовані навколо пасажирської зони терміналу – *opulent service facilities ringed the passenger area* – прикрашають термінал і приваблюють (багатих) клієнтів;

(ж) про красу та дизайн терміналу говорить і вказівка на використані при оздобленні приміщень матеріали *(glass and chrome),* і означення, що вводить цю номінацію: *gleaming glass and chrome*.

Таким чином, концепт TERMINAL / ТЕРМІНАЛ представлений у романі А. Хейлі “Airport” у всій повноті своїх концептуальних характеристик, що експліковані в тексті твору: 1) номінація – пункт 1; 2) інформаційний зміст – пункти 2-3; 3) інтерпретаційне поле – пункти 4-6; 4) оціночне поле – пункт 7; 5) образ: у романі – це яскравий образ, побудований на включенні у вербальну структуру, що презентує термінал аеропорту, алюзивної номінації загальновідомої пам’ятки індійської культури Тадж Махала: *the main passenger terminal – a brightly lighted, air-conditioned Taj Mahal.*

У романі постійно звертається увага на тенденцію щодо переважного розвитку вантажних авіаперевезень порівняно із пасажирськими. Відповідно, розвивається і тема літаків, створених спеціально для вантажних перевезень *(all-cargo plane)* із спеціальною модульною системою *(the igloo system)* як найбільш прогресивною: *Nowadays when an all-cargo plane arrived at an airport freight terminal, igloos already in the airplane were off-loaded, and new ones put in. With a minimum of time and labor, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for takeoff* – розгрузка та загрузка відбуваються у дуже короткий термін відразу після прибуття вантажного

літака. На відміну від звичайних пасажирських літаків, реактивні вантажні літаки пусті всередині: *Unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell* – тобто корпус літака вільний для завантаження.

Ця система організації вантажних перевезень, що була розроблена компанією *American Airlines (based on American Airline-type "igloos")*, є настільки привабливою, що більшість авіакомпаній мають свої варіанти цієї модульної системи: *Most other airlines had their own variants of the igloo system.*

Якщо кожний з видів/систем авіатранспорту розглядати як похідний концепт від концепту AIRCRAFT, то похідний концепт FREIGHT IGLOOS має такий інформаційний зміст – *self-contained compartments, shaped to fit tightly in a jet plane fuselage*, а його інтерпретаційне поле охоплює такі додаткові характеристики: *pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, can be lifted to fuselage level, and stowed inside a jet, in minutes.*

Цікавим є той факт, що ідея модульної системи для оптимізації перевезення вантажів стала поштовхом до нових розробок у галузі пасажирських перевезень *(an adaptation of the same idea)*: спеціальні модулі для пасажирів *("People-pods")* будуть доправлятись до спеціального місця парковки літака біля терміналу *(ramp)* конвейєром *(would then be whisked on conveyor lines)* та заповнювати простір всередині корпусу, пасажири залишатимуться у цих модулях, що повністю відповідатимуть параметрам корпусу літака *(windows in them would correspond with windows in the aircraft fuselage)*, тобто будуть вбудовуватись у цей простір: *They would comprise small, comfortable cabin sections complete with seats, which passengers would step into at an airport check-in point. The pods would then be whisked on conveyor lines—similar to present baggage conveyor systems—to ramp positions. While their occupants remained seated, the people-pods would be slid into an aircraft which might have arrived only a few minutes earlier, but had already discharged other people-pods containing incoming passengers.*

Отже, модулі з пасажирами, які щойно прибули в аеропорт, будуть замінені на модулі з новими пасажирами, які вилітають цим же літаком далі.

Оскільки модулі повністю вписуються у простір літака, то для завершення підготовки до вильоту достатньо розкрити двері в кінці кожного модуля для вільного проходу стюардес і пасажирів: *When the pods were loaded and in place, windows in them would correspond with windows in the aircraft fuselage. Doors at the end of each pod would fold back so that stewardesses and passengers could pass through to other sections.*

Спеціальні відсіки для кухні на борту літака *(galley compartment),* заповнені новими наборами харчування і новою командою стюардес, будуть розміщені в літакові як окремі модулі: *Galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses, would be inserted as separate pods.* Запровадження такої модульної системи дозволить пасажирам дістатись борту літака, зайнявши своє місце у відповідному секторі пасажирського модуля ще в місті, та більше вже не виходити аж до прибуття в пункт призначення, або робити пересадки не виходячи з модуля: *A refinement of the system might eventually allow boarding of people-pods downtown, or permit interline transfers by passengers without ever leaving their seats.*

У романі зазначається, що під час написання твору в Лос Анжелесі вже розроблялась подібна модульна концепція, що отримала назву *"sky lounge"*: *A related concept was a "sky lounge" already under development in Los Angeles.* Кожен із таких модулей-віталень розрахований на 40 пасажирів і за своєю будовою буде наполовину автобусом і наполовину гвинтокрилом: *Each lounge, holding forty passengers, would be part-bus, part-helicopter.* Такі особливості конструкції нададуть йому додаткових переваг, оскільки він зможе самостійно пересуватись по місцевим дорогам, а на місцевому аеродромі для гвинтокрилів кріпитись до дна великого гвинтокрила для доставки в аеропорт: *On local routes it could travel suburban or downtown streets under its own power, then, at a local heliport become a pod beneath an outsize helicopter—the entire unit whisked to and from an airport.*

Концепт PASSENGER PODS поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними. Структура цього концепту в романі містить такі базові компоненти:

1) яскраві образи пасажирських модульних систем майбутнього – (а) *"people-pods":* гороховий стручок, заповнений людьми, або космічний образ: відсік космічного корабля; (б) а *"sky lounge":* небесна вітальна, отже всім зручно й радісно;

2) інформаційний зміст характеризує нові концепції – *(а) be pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, be loaded and in place, be lifted to fuselage level, be stowed inside a jet, be slid into an aircraft, be off-loaded, be put in, be whisked on conveyor lines; (б) be part-bus, part-helicopter; (в) an all-cargo plane; (г) an airport freight terminal, an airport check-in point; (д) cabin sections complete with seats, galley compartments; (е) discharge people-pods containing incoming passengers;*

3) інтерпретаційне поле підкреслює переваги нових систем – *(а) unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell; (б) galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses; (в) travel suburban or downtown streets under its own power; (г) with a minimum of time and labor, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for takeoff; (д) boarding of people-pods downtown; (е) interline transfers by passengers without ever leaving their seats.*

Висновки і пропозиції. Таким чином, дослідивши когнітивно-семантичні особливості концептуального простору роману А. Хейлі “Airport”, відображення концептуального простору фахового середовища аеропорту в тематичній структурі роману та мовну базу вербалізації концептів, що структурують фаховий простір роману у відповідності до фахової специфіки реального інституціонального середовища індустрії авіаперевезень, ми розробили модель змісту концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі, вносячи певні корективи в загальну модель змісту концепту AIRPORT / АЕРОПОРТ. Зміни, що відбулись на рівні

далекої периферії: 1) введено нові концепти PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, що підпорядковуються концептові AIRCRAFT; 2) додався ще один рівень крайньої периферії або зони суміжних концептів із концептом PASSENGER PODS.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990. С. 5-32.

2. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание: сборник статей. Москва: Русские словари, 1996. 411с.

3. Керер К. А. Реализация концептосферы ”профессиональная деятельность” в современном производственном романе : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филологических наук : спец. 10.02.19 ”теория языка”. / Керер Ксения Александровна. Челябинск, 2011. 20 с.

4. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. Известия АН. Серия «Литература и языкознание». 2004. Т.63. №3. С.3-12.

5. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж: Издательство «Истоки», 2003. 191 с.

6. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики: монографія. Запоріжжя: Прем’єр, 2008. 332 с.

7. Соломоник А. Семиотика и лингвистика. М.: Молодая гвардия, 1995. 352 с.

8. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания. М.: Просвещение, 1975. 271 с.

9. Hailey A. Airport. Toronto: Bantam Books of Canada Ltd., 1968. 10th print. 502 p.

Posokhova A. V. STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF VERBALIZATION OF THE CONCEPTS OF THE DISTANT AND

EXTREME PERIPHERY OF THE MAIN CONCEPT OF *AIRPORT* IN THE NOVEL 'AIRPORT' BY A. HAILEY

The article deals with the research of the structural-semantic features of verbalization of the concepts of the distant and extreme periphery of the main concept of AIRPORT in the novel ‘AIRPORT’ by A. Hailey. The AIRPORT concept is seen as a complex mental formation in the unity of its conceptual, value and figurative components. The decisive role of the AIRPORT concept in the structure of the novel is evidenced by the presentation of ‘airport’ lexeme in the novel's title. The image of the airport is specific. The name of the AIRPORT concept is presented not only by the same lexeme but also expanded by the introduction of its own name for the international airport. The imaginative interpretation of the AIRPORT concept in the novel helps the author recreate the complex world of airport life not only by introducing the concept of professional and terminological vocabulary into the nominative field, but also by drawing on a stylistically colored verbal image-comparison. The provisions regarding the field structure of the content organization of the AIRPORT concept in A. Haley's novel have been basically substantiated. This concept forms the conceptual space of the novel, which is a fragment of the conceptual picture of the world, that reflects the peculiarities of professional activity in the field of air transportation, and, consequently, the conceptual space of the novel is a reflection of the picture of the professional world. The model of the content’s structure of the concept AIRPORT includes distant periphery, which unites the derivative concepts of the third level: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, and extreme periphery or the zone of adjacent concept: PASSENGER PODS. The analysis of the content of the structure of concepts and the cognitive model of their representation in the corresponding literary work are offered. The language base for updating the TERMINAL concept in the text of the novel reflects the main characteristics of the terminal as a logistical object of the airport, the range of services provided, and features of operation. The PASSENGER PODS concept

combines both modular passenger transportation systems as they are conceptually similar.

Key words: concept, cognitive model, conceptual space of the novel, nominative field, field structure.